

Brocki, Zygmunt

Ostatnie roczniki "Biuletynu Nautologicznego"

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 12/1, 200-202

1967

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z HISTORII ZNAKÓW WODNYCH

W nrze 5/1965 „Zeszytów Naukowych Uniwersytetu im. A. Mickiewicza — Biblioteka” S. Żurowski ogłosił pracę *Znaki wodne piapiernictwa wielkopolskiego XVI—XIX w.* Zawiera ona reprodukcję czterdziestu filigranów; każdy jest objaśniony. Omówienie filigranów wielkopolskich poprzedzają uwagi ogólne o rozwoju techniki wykonywania znaków wodnych (od XIII w.), o zadaniach filigranów w różnych wiekach, wreszcie o historii badań filigranów. Wspomina też autor o międzynarodowych konferencjach poświęconych historii piapiernictwa i znaków wodnych.

Z. Br.

DZIEJE NAJSTARSZEJ PAPIERNI W PRUSACH KRÓLEWSKICH

Artykuł pod powyższym tytułem ogłosił Franciszek Pabich w nrze 12/1965 „Przeglądu Papierniczego”. Autor omówił historię młyna papierniczego znajdującego się w osadzie Papiernia nad Drwęcą. Pierwsze wzmianki o tym zakładzie pochodzą z początków XV w. Artykuł został zaopatrzony w dość obszerny wykaz źródeł, zilustrowano go reprodukcjami znaków wodnych papierni z XVI w.

W zakończeniu autor zapowiada dalsze szczegółowe badania nad dziejami omawianego obiektu.

J. J.

ZAPOMNIANE CZASOPISMO DRUKARSKIE

W nrze 5/1965 miesięcznika „Poligrafika” Andrzej Kłossowski opublikował artykuł pod dość nieprecyzyjnym tytułem *Pierwsze warszawskie czasopismo „Z dziedziny sztuki drukarskiej” (1878—1879)*. Autor omawia okoliczności powstania tego periodyku, który ukazywał się początkowo jako tygodniowy, a później dwutygodniowy dodatek do „Gazety Przemysłowo-Rzemieślniczej”, wylicza najważniejszych jego współpracowników, podaje zakres poruszanej tematyki (na łamach „Z dziedziny sztuki drukarskiej” były zamieszczane m. in. opisy nowych wynalazków i usprawnień oraz inne informacje dotyczące techniki i organizacji pracy).

A. Kłossowski zwraca uwagę, że omawiane przez niego czasopismo zostało zapomniane przez historyków drukarstwa, mimo że było pierwszym z tej dziedziny periodykiem, który ukazywał się w Warszawie.

J. J.

OSTATNIE ROCZNIKI „BIULETYNU NAUTOLOGICZNEGO”

Przez kilka lat „Biuletyn Nautologiczny” był jedynym wydawnictwem Polskiego Towarzystwa Nautologicznego. „Wszyscy wiemy, jak ważną rolę spełniało to czasopismo w życiu naszego stowarzyszenia, jak wielką było pomocą w tworzeniu więzi organizacyjnej, w nawiązywaniu kontaktów naukowych zarówno w kraju, jak za granicą — pisze w *Podziękowaniu* zamieszczonym w ostatnim numerze „Biuletynu” (10—12/1965) przewodniczący Towarzystwa prof. L. Zabrocki — Wiemy również, w jak trudnych warunkach pracowała redakcja, jak żenująco skromnymi dysponowała środkami technicznymi i finansowymi”.

Trudności te spowodowały, że po zeszytce specjalnym z 1963 r., poświęco-

nym Henrykowi Żeglarzowi i oznaczonym jako rocznik 3 „Biuletynu” za 1960 r.¹, dopiero w 1964 r. wyszedł numer następny, oznaczony także jako zeszyt specjalny stanowiący rocznik 4 za 1961 r. W zeszycie znajduje się m. in. praca W. Drapelli *Znajomość poszczególnych faz procesu żeglugowego w Polsce w epoce renesansu*, referowana przedtem na jednym z pierwszych zebrań Zespołu Historii Odrodzenia Zakładu Historii Nauki PAN (tak wówczas brzmiała nazwa Zakładu) w 1955 r.² W dziale recenzji omówiono książkę niemieckiego badacza dawnego budownictwa statków H. Szymanskiego *Die Anfänge der Dampfschiffahrt in Niedersachsen und in angrenzenden Gebieten von 1817 bis 1861* (Hannover 1958).

W dziale *Miscellanea* w tym samym zeszycie ogłoszono opracowaną przez A. Potyrałę w kwietniu 1945 r. dla Departamentu Morskiego Ministerstwa Przemysłu *Notatkę w sprawie morskiego szkolnictwa technicznego*. W notatce jest również mowa o początkach szkolnictwa w zakresie budownictwa okrętowego w Polsce (szkoły przyzakładowe rzemieślnicze przy stoczniach marynarki wojennej w Gdyni i Pińsku; na poziomie licealnym: Wydział Okrętowy Państwowej Szkoły Technicznej w Warszawie, konspiracyjny kurs okrętownictwa Politechniki Warszawskiej w latach okupacji; ten ostatni stanowił realizację koncepcji przedyskutowanych jeszcze w 1939 r.).

Z omawianego numeru dowiadujemy się ponadto, że Polskie Towarzystwo Nautologiczne otrzymało wazący ok. 130 kg archiwalny zbiór projektów i rysunków warsztatowych statków śródlądowych, pogiebiarek, holowników, monitorów itd., budowanych przez obecne Zakłady Maszyn i Aparatury im. S. Szadkowskiego w Krakowie.

Kolejny zeszyt specjalny, mający stanowić rocznik 5 za 1962 r., przynosi dokończenie pracy W. Drapelli o *Znajomości poszczególnych faz procesu żeglugowego*. W dziale materiałów W. Drapella przypomina interesujący *Przywilej inż.-mech. Edwarda Guiberta na zaprowadzenie i utrzymywanie żeglugi parowej na rzekach splawnych Królestwa Polskiego*, ogłoszony w „Dzienniku Praw” nr 119/1864.

W dziale *Miscellanea* opublikowano wspomnienia W. Żelechowskiego z 1904 r. *Okrętowy solomierz chemiczny Brandta*. Publikacja ta uanośnia przykładowo źródłową wartość osobistych relacji ludzi, którzy przyczyniali się do postępu naukowo-technicznego, choć i na wąskim odcinku, i mogą wnosić do obrazu tego postępu i wkładu weń Polaków — nie znane i nie zapisane nigdzie szczegóły.

Następny zeszyt, stanowiący rocznik 6—7 za lata 1963—1964, zamieszcza pierwszą część artykułu M. Rakowskiego *Kilka uwag o greckiej trierze*³. W. Drapella, jedyny w Polsce badacz historii steru, omawia w tym zeszycie pracę profesora uniwersytetu w Cambridge J. Needhama *The Chinese Contributions to Vessel Control*, której celem jest ukazanie rozwoju urzędzenia sterowego w chińskim średniowieczu (I—XV w.) i przydatności tego urządzenia w żegludzie morskiej i rzecznej. Praca J. Needhama przygotowana została na jedno z międzynarodowych seminariów nautologicznych. Omówienie W. Drapelli opiera się na otrzymanym od autora maszynopisie pracy.

W dziale *Materiały* opublikowano kolejną, pochodzącą z maja 1945 r., *Notatkę w sprawie rozmów z Ministerstwem Oświaty dotyczących morskiego szkolnictwa technicznego* (niższego, średniego i wyższego szkolnictwa budowy okrętów) i *Wytyczne organizacji liceum okrętowego* (opracowane na zlecenie ówczesnego De-

¹ Zob. omówienie 13 zeszytów (24 numerów) roczników 1—2 „Biuletynu Nautologicznego” w „Kwartalniku” nr 3/1962, ss. 345—346 oraz zeszytu specjalnego oznaczonego jako rocznik 3 w „Kwartalniku” nr 2/1964, ss. 327—328.

² Por. informację o tym zebraniu w „Kwartalniku” nr 2/1956, s. 443.

³ Był to temat dwóch odczytów M. Rakowskiego, bliższą informację na ten temat zob. w „Kwartalniku” nr 3/1965, s. 481.

partamentu Morskiego Ministerstwa Przemysłu). *Notatkę i Wytyczne* sporządził również A. Potyrała⁴.

W dziale *Miscellanea* zamieszczono dokończenie wspomnień W. Zelechowskiego o korzystaniu z okrętowego solomierza chemicznego Brandta przez mechaników okrętowych rosyjskiej floty wojennej w początkach bieżącego wieku.

Z nru 1—3/1965 odnotujemy dokończenie artykułu M. Rakowskiego *Kilka uwag o greckiej trierze*, a z nru 4—6/1965 omówienie H. Wilczewskiego pracy niemieckiego autora W. Rudolpha o południowoszwedzkich typach statków rybackich na Rugii i Pomorzu Zachodnim na przełomie XIX/XX w. (praca ta ukazała się drukiem po szwedzku: *Sydsvenska battyper i Pommern och pa Rügen*, Karlskrona 1960, przetłumaczona z rękopisu niemieckiego).

W nrze 4—6/1965 znajdujemy notatkę M. Czernera *Najstarsza poczta butelkowa*, stanowiącą w pewnym stopniu przyczynek do zagadnienia, jaką wiedzę o pracach morskich mieli starożytni Grecy.

Z nru 7—9/1965 wymienimy pozycję dotyczącą historii nauki: *Bibliografię prac morskich prof. dra Władysława Kowalenki*⁵, połączoną z tekstem zawierającym charakterystykę zestawionych prac. Bibliografię i charakterystykę opracowała H. Kowalenko.

Najważniejszą pozycją nru 10—12/1965 była praca W. Drapelli *Karty z dziejów okrętownictwa w Polsce*⁶.

Na tym zakończył działalność „Biuletyn Nautologiczny”, który ukazywał się przez osiem lat głównie dzięki ofiarnej pracy jego redaktorów: Jadwigi Poterałowicz i Zofii Drapella.

Od 1966 r. organem Polskiego Towarzystwa Nautologicznego jest kwartalnik „Nautologia”. Na redaktora naczelnego, na czele 8-osobowego komitetu redakcyjnego, powołany został Władysław Drapella.

Zygmunt Brocki

HISTORIA TECHNIKI W CZASOPISMACH PRZEMYSŁU OKRĘTOWEGO

W nrze 3/1965 kwartalnika „Biuletyn Ekonomiczny Rady Koordynacyjnej Kół Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Przemysle Okrętowym” Z. Binerowski zamieścił szkic historyczny *Warsztaty stoczniowe na Pomorzu Gdańskim*, a w nrze 2/1966 tegoż kwartalnika, od 1966 r. wychodzącego pod nazwą „Przegląd Ekonomiki Przemysłu Okrętowego”, szkic *Technika produkcji żaglowców drewnianych*.

Pierwszy z tych szkiców został przedrukowany w nrze 38 i 39/1966 tygodnika „Głos Stoczniozca”.

Tenże tygodnik w 1966 r. zamieścił też cykl artykułów z zakresu techniki budowy okrętów w średniowieczu. Najpierw, w nrze 9, ukazał się ogólny artykuł

⁴ Aleksander Potyrała, autor kilku prac w zakresie międzywojennej historii polskiego okrętownictwa i szkół budowy okrętów, profesor Politechniki Gdańskiej, zmarł w grudniu 1964 r.

⁵ Prof. Władysław Kowalenko, specjalista w zakresie historii żeglugi wczesnośredniowiecznych Słowian, współredaktor *Słownika starożytności słowiańskich*, pierwszy rektor Wyższej Szkoły Handlu Morskiego w Gdyni (Sopocie), kierownik Katedry Dziejów Żeglugi i Polityki Morskiej na Uniwersytecie A. Mickiewicza w Poznaniu (zlikwidowanej w 1950 r.), zmarł w czerwcu 1966 r. Wspomnienie pośmiertne zob. w nrze 33 serii B „Zeszytów Naukowych Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Sopocie” z 1966 r., ss. I—III.

⁶ Praca ta w całości została zamieszczona w zbiorze materiałów *V sesja naukowa okrętowców, Gdańsk 7—9 V 1964*, Gdynia 1966; pełny tytuł pracy brzmi *Z dziejów skutnictwa i okrętownictwa w Polsce (od czasów najdawniejszych do wybuchu drugiej wojny światowej)*.